

TÖREDÉKEK PILINSZKY JÁNOS HAGYATÉKÁBÓL

A kéziratok lelőhelye
a költő hagyatékát
őrző MTA Könyvtár
és Információs
Központ Kézirattára.
– Ezúton is köszönöm
Kovács Péternek,
Pilinszky örökösének,
hogy hozzájárult
a töredékek
közreadásához.
(Bende József)

Legfiatalabb írói nemzedék tagja vagyok. Úgy gondolom, a Baumgarten-tanácsnak fejtörésébe került, kit is tüntessen ki elsőnek a mai húszévesek közül. Talán ritkán jelentkezett generáció, ahol ennyire fej-fej mellett haladtak a tehetségek. A díjat egy kissé valamennyiünk díjának érzem, s ahelyett, hogy azt mondanám, hiszek a képességeimben, hivatásomban, szívesebben mondanám így: hiszek a generációmban.¹

(1947; Ms 5941/279)

* * *

[1]950. jan. 15.

Semmi öntetszelgés, ez megfoszt a valódi figyelemtől és tevékenységtől.
Hívó kritika, attitűd az eddigi elhamvadt anyaggal szemben.

Fokozott őszinteség, bármennyire is fáj, támasz nélkülinek érzem is magamat. Én elhalványulok, de föltámad a mű. Szegényedve légy gazdagabb. Ha írsz, ne gondolj senkire. Az *ítéletnek* dolgozol.

Amilyen a versed, olyan lesz az üdvösséged. Minden sorod a paradicsom egy részlete? Valóban boldog, otthonos leszek benne? Szép remény: a boldogtalanság *itt* lehet (és a versben) a legtisztább gyönyörűség. Boldogok, akik sírnak.

Sokkal több erő és erény kellene a tökéletesség elérésére. Ijesztően gyönge vagyok.

Tulajdonkép[p] ez az igazi bűn: elodázni a tökéletességet. Még nagyon is keresgélem az igazságot, siralmasan igyekszem rászedni magamat. Mindig szerettem a kibúvókat, pedig csak vergődtem bennük.

Éjjel.

Boldogság. Jelenések könyve. Mi más az életem, mint: Jelenések könyve. „Az igazat mondd, ne csak a valódit”!²

*

A ciklus = öncsalás. Szánd rá magad a legnagyobb kínra, az egyes darabokra.

*

¹ Pilinszky 1947. január 18-án vette át a Baumgarten-díjat; e sorokat talán köszönőbeszédre vagy esetleg interjúra készülve írhatta.

² Idézet József Attila *Thomas Mann üdvözlése* című verséből.

- Agónia 1.) Álomszerűen, hallucinációszerűen a múlt.
 2.) Nyersen, valóságosan a jelen.
 3.) Nyersen, valóságosan a múlt.
 4.) Hallucinációszerűen a jelen.

*

Tékozló fiú. Epikusan, harmadik személyben. Az emelkedő részekben általánosan, kitágítva: „az ember..., így az ember, stb.” A nagyon közeli részek első személyben, teljes test- és időközelségben, de csak nagyon ritkán. Az egész „elbeszélés” sikere ennek a három résznek ritmusán múlik. Nemcsak pénzét, magát, a világot is eltékoztolja!

Elsőször pénzét, vagyis az atyait, még közelebből magát az atyát, s az atyával az ősököt, azoknak erényeit. Azután magát, majd a világot veszti el! Mélypontra ér.

1. Távozása.
2. Az atyai elvesztése. A város.
3. Saját maga elvesztése.
4. A világ elvesztése.
5. A kifosztottság, éhínség és az idegen gazda. Élete itt.
6. A gazda fia.
7. Az eltévedt szív.
8. Bánata. Az atya!
9. A fiú és az atya.
10. Az idősebbik fiú haragja.
11. Látja, nincs miért.
12. Halála.

*

Jelen idő – múlt idő.

Egyszerű kérdés-felelet.
 Leírásokkal.

Behatolás valamibe, egészen egyedül, pl. gyerekkorba.

Utána: az éjjel együtt aludtunk. Mit mondott? Hol volt közben? Érezte bennem a gyermeket, nőtt bizalma.

A szerelem jegyei, útjai. Gondtalanul sütkérezik, szépnek találja.

*

1853. nov. 13.

Nagyon sajnállak és nagyon örülök, hogy idekerültét hozzánk, Nyetocskal! Én mindig azt hittem, hogy nagyon sok játékot tudok, de mióta itt vagy, tudom, milyen buta vagyok én hozzád, mennyire nem tudlak elszórakoz-

tatni. Mert neked hogy is lenne az játék, amikor csak nézlek és mosolygok rád. Olyan, olyan ügyetlen kis parasztnak érzem ilyenkor magamat, és tudom, ilyenkor legszívesebben itt hagynál, és elszorul a szívem. Legjobb lenne ilyenkor nekem elmennem, úgy el kéne ilyenkor mennem, Nyetocska, úgy el kéne mennem, vissza se fordulnom, egyenesen a rengetegbe, hogy ki se találjak többé belőle.

Lehetetlent szeretnék tőled, Nyetocska! Együtt üldögeálni a szobában, egyedül a házban, kibámulni az ablakon. El is aludnék közben, s ha felébrednék, csak annyira, hogy megszorítsam a kezedet, hogy elmosolyodjam a sötétben.³

*

Ami viszonyulni tud, az van. A szerelem megerősíti létérzésem, s a tökéletes viszonyulás reménye a tökéletes és teljes létérzés reményét. Ha ez nem jön létre, szenvedek, mert elütöttek saját magamtól, ismét árnyékká válhatok.

De a viszonyulás föladása is önmagamnak: önmagamnak önmagam vagyok az ára. Az Istenbe halni a legnagyobb teljesség. *Lakatlan kő*⁴ = helyes! *Kontrapunktikus immanencia*.

Lehet-e tökéletes viszony? Kell, hogy legyen, mert én is kerek vagyok. (1950–1953?; Ms 6221/149)

* * *

Nap mint nap a semmiből a semmibe lépek, s a semmiből várom a megoldást. Mi tart vissza, hogy megérkezzem a művek légkörébe? A „mintha” élet, a valóság téves beidegződése. Aki az igazi tényeket szereti, az elvérezni is hajlandó értük. Annak az írás: tett és lélegzetvétel.

*

Ha írásra gondolok: munkára gondolok, s pusztá önkifejezésre. Aszketikus önzés ez és aszketikus unalom! Az írás mibenlétét kellene mélyebben tisztáznom. Az írást mint a vitalitás forrását kell átélnem. Az írás nem tárgyatól, hanem attól, ahogyan működik: morális.⁵

(1961; Ms 5937/4)

* * *

3 Vö. Dosztojevszkij: *Nyetocska Nyezvanova* (1849), illetve Pilinszky: *Ónix Beáta* (a *Hármasoltár* harmadik része); lásd még Pilinszky János: *Naplók, töredékek* (Szerk. Hafner Zoltán.) Osiris, Budapest, 1995, 8.

4 Lásd a *Hideg szél* című versét.

5 A *Naplók, töredékek* című kötetben megjelent 1961-es feljegyzések (i. m. 12–14.) tévedésből kimaradt részei.

Mint tengeren a napsütés,
mint erdőben az árnyék,
az atya komolysága
megéri lassan bennünk
(1965; Ms 5934/59/III)

* * *

– Kedvelem a véletlent. A véletlenben sokkalta nagyobb a képzelőerő, mint az emberi fantázia. A minap benyitottam egy fáskamrába, s bár odakint kánikula volt, itt az árnyékban mégis kétszeres volt a meleg. A sarokban farakás, a döngölt padlón szénpor. S állt itt egy fotel is.

(1973; Ms 5937/16)

* * *

A semmit nézem megsemmisült szemmel
egy teremtményben, aki szép,
s a teremtésben, ami iszonyú.

De közben a szép teremtmény arcán és szemén
átszáll egy árnyék
(1974; Ms 5933/1)

* * *

Sex-filmek zűrzavara, mégis

J. A., McNeice, Bach, Weil, Barth, konkrét költészet, T., Marquez, Doszt., Tolsz., Ady, J., Gomb., (Schulz, Mallarmé), Wilson, Alice, Jancsó, Berg., Grot., Mal., Sh., Sha., Borg., St. J. Perse, Ted – Sylvia, Dos Passos, Pirandello, Homer., Platón, Ami kimaradt,⁶ Csehov, Brook, Ima, Máté,
54 éves újszülött.

Előző regényem⁷ stiláris jóslata.

Félelem: előkészülete.

Egyesek közülünk a végítéletre várnak, és egyes jelek csakugyan arra vallanak... hogy mint egy előszobában stb.

*

Ingrid⁸

A jelenlét és a távollét problematikája, amikor pedig telítve érzem magamat. A várakozás – félálom a közeledéskor – Mit jelent, hogy itt van?

(1978?; Ms 6221/111)

6 Egyik tervezett könyvének a címe, lásd: *Naplók, töredékek*, i. m. 142–143.

7 Pilinszky János: *Beszélgetések Sheryl Suttonnal. Egy párbeszéd regénye* (Szépirodalmi, Budapest, 1977).

8 Ingrid Ficheux (1957), Pilinszky második felesége.